

Патлачук О. В.

Кандидат юридичних наук, викладач Краматорського економіко-гуманітарного інституту, м. Краматорськ, Україна

Юридична техніка Земельного кодексу УРСР 1970 р. та Земельного кодексу України 2001 р.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що у ст. 14 Конституції земля визначається як національне багатство України, яке потребує свого особливого захисту. На сьогодні склалась ситуація, коли правопорушення,

пов'язані з цим природним ресурсом, стали звичайним явищем м. З іншого боку, в Україні знаходиться 41 млн 854 тис га сільгоспугідь, чи 69,3%, з яких площа ріллі складає 33 млн 80 тис га, чи 54,8% від загальної території. Надійний захист цього природного ресурсу потребує підвищення ефективності та застосування нових підходів у правовому захисту землі від незаконного захоплення, від вітрової та водної ерозій, від використання, знищення бонітету.

З метою виявлення позитивного історичного досвіду доцільно провести порівняльний аналіз Земельного кодексу (далі – ЗК) УРСР 1970 р. та діючого Земельного кодексу України 2001 р. Одночасно з цим на сьогодні спостерігається процес інтенсивного розвитку концептуальних і методологічних основ юридичної техніки, що призвело до формування в юридичній науці нового напрямку, який дозволяє оцінити якість, структуру, логічну схему побудови нормативно-правових актів.

Аналіз публікацій показує, що питання, пов'язані із земельним законодавством України, розглядалися в працях В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, В. Л. Мунтяна, В. В. Носік, В. І. Семчика, Н. І. Титової, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, В. З. Янчука, В. Д. Сидор. Одночасно з цим, питання юридичної техніки розроблялись Ж. О. Дзейко, І. Д. Шутаком, Б. В. Кіндюком, О. Л. Копиленком, А. О. Золотарьовою, В. М. Косовичем, І. І. Онищуком, Л. М. Легін, В. М. Барановим та ін.

З цієї причини досягнення юридичної техніки доцільно використати у дослідженні особливостей побудови, структури, конструкції земельних кодексів, прийнятих у різні історичні часи. Метою роботи є проведення порівняльного аналізу юридичної техніки ЗК УРСР 1960 р. та ЗК України 2001 р.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що під юридичною технікою розуміють прийоми та способи підготовки, оформлення та систематизації нормативно-правових актів. На думку І. Д. Шутака, юридична техніка являє собою прикладну науку, предметом вивчення якої є закономірності раціональної юридичної діяльності зі створення, тлумачення та реалізації права [1, с. 5]. Юридична техніка включає в себе наступні чотири правила: а) досягнення соціальної адекватності; б) забезпечення логіки; в) структурні правила; г) мовні, формальні, процедурні.

Наступним етапом є дослідження реалізації цих правил в змісті ЗК УРСР 1960 р. та України 2001 р. Правила досягнення соціальної адекватності включають в себе співвідношення змісту кодифікованого акту і реальної обстановки, сформованої на момент його прийняття. До числа причин прийняття ЗК УРСР 1970 р. необхідно віднести наступні. По-перше, документ приймався на підставі Основ земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік 1968 р. По-друге, раніше в УРСР діяв ЗК, затверджений ВУЦВК 1922 р., який застарів та не відповідав реаліям, які склалися на початку 70-х рр. минулого століття. По-третє, Україна з усіх республік колишнього СРСР мала найбільшу кількість чорноземів та забезпечувала вирощування значних обсягів зернових культур. По-четверте, в УРСР склалася критична ситуація зі станом ґрунтів, які були охоплені масовими ерозійними процесами, спостерігався процес зменшення родючості, погіршення їх якості та почастишали пилові бурі.

В свою чергу, прийняття ЗК України 2001 р. було пов'язано зі змінами у правовій політиці, появи приватної власності, приватизацією сільськогосподарських підприємств та переводом їх до відкритих акціонерних

товариств. Одночасно з цим, різко зросла кількість правопорушень, пов'язаних із землею у вигляді захоплення, незаконного користування, забудовою, масовими забруднення хімічними, фізичними речовинами, появою цілих районів, які зазнали радіоактивного зараження в наслідок аварії на Чорнобильській АЕС. В сучасний період проблеми юридичної техніки є найважливішими для кожної галузевої юридичної науки. Будучи однією з центральних ланок теорії права, юридична техніка визначає вектор подальшого розвитку правової науки.

Так, ЗК УРСР 1970 р. мав чотирьохрівневу структуру «Кодекс – Розділ – Глава – Стаття», складався з 99446 зн, 11 розділів, 28 глав, 173 статей та мав наскрізну нумерацію. З точки зору юридичної техніки, за допомогою розділів виділяються підгалузі права, а за допомогою глав – окремі інститути чи групи інститутів. Даний акт складався з преамбули та трьох частин: загальної, основної та заключної. До змісту преамбули входили цілі, завдання, які треба вирішити за допомогою цього документу.

До загальної частини входить Глава 1 «Основні положення», в якій містяться завдання та предмет регулювання. Під завданнями ЗК вказується регулювання земельних відносин з метою забезпечення раціонального використання земель, створення умов підвищення їх ефективності, зміцнення законності в галузі земельних відносин. До змісту основної частини кодексу входить: компетенція органів державної влади, компетенція районних, місцевих, селищних, сільських Рад депутатів трудящих в галузі регулювання земельних відносин, яким присвячена Глава 2 «Компетенція місцевих органів державної влади і державного управління в галузі регулювання земельних відносин», ст.ст. 8–12. Питання, присвячені праву землекористування, містяться у Главі 3, до якої входять суб'єкти, строки землекористування та безоплатність користування землею.

Логічна схема побудови даного законодавчого акту включала в себе такий ланцюг: загальні положення, види земель та їх режими, порядок ведення земельного кадастру, проведення землеустрою, вирішення земельних спорів, відповідальність за порушення земельного законодавства. Заключна частина кодексу складається з реквізитів документу, дати прийняття, реєстраційного номеру та підписів Голови Верховної Ради УРСР та Секретаря. Основним недоліком даного кодифікованого акту була відсутність конкретних мір юридичної відповідальності за правопорушення в сфері земельних відносин.

Земельний кодекс України був прийнятий 25 жовтня 2001 р. та вступив в чинність з 1 січня 2002 р., став третім в історії кодифікації земельного законодавства України. Даний нормативно-правовий акт мав чотирьохрівневу структуру «Кодекс – Розділ – Глава – Стаття», складався з 157034 знаків, 10 розділів, 37 глав, 212 статей з наскрізною нумерацією усього акту. Структура ЗК України включала в себе три частини: загальну, основну та заключну. До числа недоліків документу необхідно віднести відсутність преамбули, в якій викладаються цілі, мета та завдання, які треба вирішити за допомогою цього документу.

До загальної частини входить Глава 1 «Основні положення», в якій розглядаються земельні відносини, їх регулювання, завдання та принципи. Так, завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель. До змісту основної

частини кодексу входить: повноваження Верховної Ради України, обласних, районних, місцевих рад, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин, які містяться у Главі 2 та Главі 3.

Заключна частина кодексу складається з «Прикінцевих положень», «Перехідних положень», з реквізитів документу, дати, місяця прийняття, реєстраційного номеру та підпису Президента України. Розгляд правил забезпечення логіки показує наявність іншого підходу у порівнянні із ЗК УРСР 1970 р.

Так, в ЗК України 2001 р. викладені принципи земельного права, виділені окремі розділи «Прикінцеві положення» та «Перехідні положення», яких не було у попередньому акті. Логічна схема побудови документу вклучає наступні блоки: загальні положення, види земель, порядок набуття та гарантії права на землю, охорона земель, управління в цій галузі, відповідальність за порушення земельного законодавства. З метою дослідження розподілення актового матеріалу були проведені розрахунки кількості знаків, які містяться в кожному розділі ЗК України. Проведення порівняльного аналізу показує збільшення загальної кількості знаків у ЗК 2001 р. до 157034 зн., тобто майже в 1,6 разів у порівнянні із ЗК УРСР 1970 р., який мав 99446 (табл. 1).

Таблиця 1.

КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЕМЕЛЬНИХ КОДЕКСІВ УРСР

Назва акту	Кількість				Пріоритетні напрямки
	знаків	статей	розділи	глави	
Земельний кодекс УРСР 1970 р.	99446	173	11	28	Загальні положення – 31841 зн., 32%
Земельний кодекс України 2001 р.	157034	212	10	37	Набуття і реалізація права на землю – 38455 зн., 24,4%

Одночасно з цим, збільшилась загальна кількість статей – з 173 до 212 у ЗК України 2001 р. та глав – з 28 до 37 (табл. 1).

При цьому кількість розділів, які визначають підгалузі земельного права, є приблизно однаковою – 11 та 10 відповідно (табл. 1).

За допомогою проведених розрахунків було встановлено, що найбільша кількість знаків в ЗК УРСР 1970 р. припадає на Розділ I «Загальні положення» – 31841 зн. чи 32% від загальної кількості матеріалу, а мінімальна кількість знаків – 370 чи 0,3% припадає на Розділ VII «Землі державного запасу». В ЗК України 2001 р. найбільша кількість знаків припадає на Розділ IV «Набуття і реалізація права на землю» – 38455 зн. чи 24,4% (табл. 1). Інтерес викликає та обставина, що в цьому кодексі мінімальна кількість знаків – 2088 чи 1,3% – припадає на Розділ VIII «Відповідальність за порушення земельного законодавства», що свідчить про недостатню увагу законодавства до цього важливого питання.

Таким чином, за допомогою кількісних показників можна зробити висновок, що в радянському ЗК найбільша увага приділялась загальним питанням, до змісту яких входили декларативні положення, пов'язані з виключною власністю радянського народу на цей природний ресурс. На відміну від цього, ЗК України 2001 р. носив більш конкретний характер з причини того, що в ньому

основна увага приділялась таким питанням, як набуття та реалізація прав на землю.

Список використаних джерел:

1. Шутак І. Д. Юридична техніка в схемах і таблицях: курс лекцій / І.Д. Шутак, І.І. Онищук, Л. М. Легін. – Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2016. – 232 с.